

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ע"ג עמוד א'

בגמ', עבודת מתנה את כהונתם והזר הקרב יומת עשו אכילת תרומה כגבולין כעבודת ביהמ"ק.

[א.] ופירש"י: עבודת מתנה היינו מתנות כהונה שנתתי לכם הרי הן כעבודה. והבאנו לעיל (דף ע"ב: אות י"ב, י"ד)

השאלה שנשאלו הג"ר **יצחק אלחנן מקובנא** זצ"ל, והרב **משעבין** זצ"ל, כ"א בתקופתו, בכהן שנמצא חלל אי צריך להחזיר מעות הפדיון הבן, ורצה השואל בבאר יצחק, וכן הדובב משרים לומר, דגם פדיון הבן בכלל עבודה, וע"כ רצה לומר דכהן שקיבל ה' סלעים לפדיון הבן ונמצא חלל אינו צריך להחזיר את ה' סלעים, ואותו ילד פדוי וכדמבאר בסוגין דבמידי דקרוי עבודה אמרינן דעבודת חלל כשרה בדיעבד, משום פועל ידיו תרצה.

אמנם הבאר יצחק חולק על דברי השואל, וכן מסיק הדובב משרים, דנראה ברור דרק אכילת תרומה נקרא עבודה, משום דמקיים הכהן מצות עשה של אכילת תרומה, אבל בפדיון הבן שלא מצינו שהכהן מקיים מצוות עשה כשמקבל ה' סלעים מהיכי תיתי נימא דהוי עבודה.

וביותר י"ל, דאי פדיון הבן היה עבודה, מה תמה ר"ג היכא יש עבודה בזמן הזה, והלא הבאנו לעיל שהיה רבי טרפון הרבה עוסק בפדיון הבן ומחזיר המעות, וא"כ היה דבר מצוי אצלו. אך באמת אי משום הא אין זה ראייה, דהלא **החת"ס** (יו"ד סי' רל"ו) פסק דכהן חלל צריך להחזיר הפרשת חלה שקיבל, ובהא בוודאי י"ל שהוא עבודה, דהיא כתרומה, וכבר העירו בזה בליקוטי הערות שם על החת"ס, ועכ"פ מוכח מדבריו דמה שצריך להחזיר אין זה עדיין ראייה שאין הדבר עבודה. ובאריכות בענין זה, ראה מש"כ כ"ק **אאמו"ר שליט"א** בספרו **עיוני הלכות** (ח"א סי' כ"ח) עיי"ש.

עוד יש לעיין אמאי לא הסיק ר"ג שהיה עוסק בברכת כהנים שאף היא עבודה, כדכתב **מהרי"ל** (הלכות יום כיפור דף ס"ה ע"א) "ואם ימשך נעילה תוך הלילה, מ"מ כהנים עולין לדוכן, ונשגבה פליאה בעיני **מהר"י סג"ל** מאחר דכתיב **ביום** צותו, **והדוכן הוא עבודה** ג"כ תהיה ביום", עיי"ש. וצ"ל שהכוונה הוא דהוא **כמו** עבודה. ומצאתי בס"ד שבשו"ת **רב פעלים** (או"ח ח"א סי' ה' בשולי התשובה) כתב בפשיטות, שבזמן ביהמ"ק היה עבודה, וכעת צריך להיות כמו שהיה אז, וכותב שכן הוא הפירוש בדברי מהר"י סג"ל הנ"ל, עיי"ש.

[ב.] והיה אפשר להמציא עוד עבודה שרבי טרפון יכול לעבוד אף אחר חורבן ביהמ"ק, והוא שמירת מקום המקדש. רק עי' בתשו' **אבני נזר** (יו"ד סי' תמ"ט) דאסור בזה"ז להעמיד שומרים על מקום המקדש, דהיא עבודה הטעונה בגדי כהונה וטהרה, ובזמן הזה אין לנו בגדי כהונה וכולנו טמאי מתים. ואע"פ שהשומרים עומדים **מחוץ** למקום המקדש, הרי הוא כעומד בחוץ ומהפך בצינורא באברים הנמצאים על המזבח שחייב לדעת **הראב"ד** (פ"ד מביאמ"ק ה"ד). וה"נ בשמירה, העומדים בחוץ הרי הם כמי שעושים עבודה בפנים. ועוד כתב שם האבנ"ז, דאף כהן טהור ובכגדי כהונה אינו יכול לעשות העבודה הזו בזה"ז, דבעי משמרות כהונה, וליכא כהן המכיר את משמרתו. וכהן העובד שלא במשמרתו חייב מיתה עיי"ש.

בגמ', מעשה ברבי טרפון (ע"ב.) וכו' וכי עבודה בזמן הזה מניין וכו' עשו אכילת תרומה כגבולין כעבודת ביהמ"ק.

[ג.] כבר הבאנו לעיל (דף מ"ט. אות ג') הערת **השאלת יעב"ץ** (ח"א סס"ט) ושו"ת **מהרי"ץ חיות** (ח"ב או"ח ס"ב ובקונטרס עבודת המקדש ס"ג) דממעשה דרבן גמליאל לקמן (ע"ד.) שאמר לטבי עבדו לצלות לו הקרבן פסח, נראה שהיה בזמנם עבודה אף אחר חורבן ביהמ"ק, והארכנו בזה, וכן הבאנו **מספר יוחסין** (מאמר ראשון אות ג') שכתב שר"ג היה בזמן הבית, אך נשיאותו היתה אחרי זמן הבית, שבחורבנו נהרג אביו רשב"ג, עיי"ש.

ועתה נוסף בענין רבי טרפון, שהוא היה כהן כמבואר הכא, ובתוספתא (נגעים פ"ח ה"ג) שטיהר שלושה מצורעים אחר חורבן ביהמ"ק [ולא קשיא אמאי לא אמר ר"ט לר"ג שהלך לטהר מצורעים, דלהדיא אי' בזבחים (י"ד) מראות נגעים לאו עבודה היא ובעי כהונה עיי"ש]. ובתוספתא (כתובות פ"ה ה"א) שקידש רבי טרפון שלוש מאות נשים בשנת בצורת כדי להאכילם בתרומה, וכן מוכח (בבבב"א:): שקיבל מעות פדיון הבן ואחר שזכה החזירם לבעליו.

ואף אמו היתה בת כהן כמבואר בקידושין (ע"א.) וכן במדרש (קה"ר פ"ג ה"ג) "אמר רבי טרפון: פעם אחת עליתי אחר **אחי אמי** לדוכן, והייתי אזני אצל כהן גדול, ושמעתי שהבליע שם [בן י"ב אותיות] בנעימת אחיו הכהנים" [אמנם עי' ברש"י שם שלא גרס אחי **אמי**, אלא אחי בלבד, אך להלן מהירושלמי שוב מוכח שאמו היתה מבית כהן. ועי' בתרומת הדשן (סי' כ"ו) דמכאן ראייה שהיו הכהנים מנעימים בניגון בשעת ברכת כהנים]. וזה היה עדיין במקדש, דהרי אין מזכירין השם בגבולין (סוטה ל"ח. ושם מ.), ומזה מבואר שאף ר"ט עוד היה בזמן ביהמ"ק, וכן אי' להדיא בירושלמי (מגילה פ"א ה"י) א"ר טרפון אקפח את בני אם לא ראיתי שמעון אחי אמי שהיה חגור ברגלו והיה עומד ומריע בחצוצרות, וכ"ה בשינוי לשון קצת בספרי (בהעלותך ה"ז). והיה נקרא "רבן של ישראל" (ירושלמי מגילה פ"א ה"י), ובמק"א בירושלמי (יומא פ"א ה"א) נקרא "אביהן של כל ישראל".

[ד.] והנה עי' **במגן אבות לרשב"ץ** (אבות פ"ב, ו') דכתב: "היאך רבי טרפון האריך ימים כ"כ, עד שבבכורות (י"א.) אי' רבי יהודה נשיאה הוה ליה פטר חמור, **שדריה לקמיה דרבי טרפון**. ורבי יהודה נשיאה היה בן בנו של רבינו הקדוש, שחי כמה דורות אחר חורבן הבית, ואם כן, רבי טרפון היה כל זה הזמן, ותימה הוא".

ועי' **בסדר תנאים ואמוראים** (אות ט', ערך רבי טרפון) שלא עמד בהערה זו של הרשב"ץ, אך בסתמא מביא דעה שהיו שני רבי טרפון, ואף השני היה כהן, ואולי מבני בניו, אך המחבר שם בעצמו תמה בדעה זו, דלא מצינו רמז לכך שהיו שניים, עיי"ש. ואולי י"ל מה שלא מצאנו רמז לאריכות ימיו מה שצינו להדיא אצל אחרים, ע"פ המובא בקידושין (ל"א:): שרבי טרפון היה הדוגמא להידור במצות כיבוד אם, ולכך לא היו צריכים לציין בגמ' חידוש שהאריך ימים כ"כ, והיה זה מילתא דפשיטא.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

בגמ', א"ל רב הונא בר חיננא וכו' לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור, שחטו שלא לאוכליו חייב, מה תיקן.

ה. והנה לרבינו חננאל היה גי' אחרת בגמ': "בעו מר' זריקה לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור, פי' העושה חבורה בשבת מקלקל הוא ותנן כל המקלקלין פטורין, השוחט שלא לשמו ושלא לאוכליו כגון אלו כולן שהזבח פסול מאי תיקן דקתני חייב אמר ליה תיקן שאם עלו למזבח לא ירדו".

והנפק"מ בין גירסא דידן לגירסת רבינו חננאל, הוא קושיית המהרש"א (ד"ה בגמ' שחטו) שהקשה, אמאי פריך דווקא על שלא לאוכליו, ולא הקשה כן על רישא דמתניתין, שחטו שלא לשמו חייב חטאת, דהכא נמי יש לדייק מה תיקן, והלא מקלקל בחבורה פטור. וכתב וז"ל: "ויש ליישב דברישא דאיירי בעוקר הקרבן מפסח לשלמים, ודאי דתיקון דפסול שלמים הוא, ולא מחייב אנוס דידה כמו אנוס דפסח, אבל בסיפא דשלא לאוכליו דמעיקרא היה פסח ועכשיו נמי פסח פסול, א"כ מה תיקן". והיינו, דנותר דפסח הוא לאור הבוקר, ונותר דשלמים הוא עד ליל ב' דפסח, וא"כ בכך היה לו רווח כל שהוא משחיתו בשבת.

ואמנם לעיל (דף ע"ב. אות ג') הבאנו מהצל"ח, דהכריח דהשוחט פסח שלא לשמו, לא מיירי בשחטו לשם שלמים, דבהא אולי אף למ"ד עקירה בטעות לא עקירה, יודה דבהא אמרינן עקירה, דפסח סופו להיות שלמים, אלא מיירי ששחטו לשם שאר קרבנות, ובשאר קרבנות אכילתן הוא רק יום ולילה עד חצות (ברכות ב.) כמו הקרבן פסח. אמנם יהיה נפק"מ לפי ראב"ע דאחרי חצות הפסח מטמא את הידים (להלן ק"כ), ושאר זבחים אף שאסורין באכילה אחר חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה, אך טומאת ידים לא יטמאו עד הבוקר.

ו. בשו"ת חכם צבי (סימן קכ"ט) הקשה על המהרש"א, דכיון דהקרבן פסול, לא שייך ביה פסול נותר, דבשום קרבן פסול לא מחייב אנוס דידה כלל (מעילה י:). וכן הקשה הנצי"ב זצ"ל במרומי שדה בסוגיין, והוסיף להקשות, ואף אי היה שייך ביה נותר, הא קיי"ל להלן דמותר פסח שקרב שלמים נאכל ליום ולילה כמו הפסח, וא"כ אלו השלמים יהיו נותר יחד עם הפסח, וצ"ע. ויש לציין דהצל"ח הביא קו' החכם צבי והסכים לה, ורק כתב שהחכם צבי יכול היה להקשות עוד יותר, עיי"ש. אמנם בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת י"ד ס' נ"ג) העלה בתשובה, שבקרבן פסול אין חייבין על אכילת נותר, אך עוברים על איסור "בל תותירו" אם מותרו לאחר זמן אכילתו, וא"כ יש נפק"מ כדכתב המהרש"א מתי יעבור על בל תותירו, והכא הסכים לקושיית החכם צבי, וצ"ע. ובלאו הכי דברי הנוב"י צריכים ביאור מגמ' דלקמן (עמוד ב') דממתינין עד עיבור צורה כשאין פסולו בגופו, והלא עובר על לאו דלא תותירו, וכבר האריך בזה המנחת חינוך (מצוה קמ"ב אות ג') עיי"ש.

והשפת אמת בסוג' הביא קושיית החכם צבי, ותירץ: "אבל י"ל דאין כוונת מהרש"א לענין כרת דאכילת נותר, רק לענין דמותר להותיר לכתחלה עד זמן אכילת שלמים, דגם בזבח פסול מזהר שלא להותיר כמ"ש הצל"ח (לעיל כ"ח). ע"ש [לכאורה כאן רמז השפ"א למה שהקשינו לעיל מתשו' נוב", דאף בצל"ח לעיל כתב כן שיש לאו אף בקרבן פסול ודו"ק], ועל זה אפשר לומר כמו שכתב המהרש"א, דכיון ששחטו לשם שלמים מותר לכתחילה להותירו עד זמן אכילת שלמים". אמנם השפ"א עצמו ג"כ מקשה כקושיית הנצי"ב הנ"ל דמותר פסח נאכל כפסח ולא כשלמים, וזה אינו מתורץ. ואולי נצטרך לומר כדכתבנו לעיל, דיהיה נפק"מ אליבא דראב"ע וכנ"ל.

בגמ', תיקן בדוקין שבעין, ואליבא דרבי עקיבא, דאמר אם עלו לא ירדו.

ז. שי' ר"ע היא בזבחים (פ"ה): דבעל מום שעלה ע"ג המזבח לא ירד, וקאמר בגמ' דוקא בדוקין שבעין שכשר בעופות, אף שבבהמה הוא פסול מה"ת, מ"מ אם עלו לא ירדו. ונחלקו רש"י ותוס' בטעמא דר"ע דדוקין שבעין לא ירדו, לרש"י (בבכות ט"ז: ד"ה ואליבא דר"ע) כיון שהותר בעוף לכתחילה, ואף דהוי פסול בבהמה מה"ת, מ"מ אינו ניכר כל כך, לכך רק בדוקין שבעין אמרינן בבהמה שאם עלה שוב לא ירד. אבל התוס' (זבחים ל"ה: ד"ה אלא בדוקין) כתבו, שדין לא תרד אינו דווקא במום זה של דוקין שבעין, אלא הוא הדין בכל מום שאינו מחוסר אבר, וכפי המבואר בקידושין (כ"ד:). שרק מחוסר אבר נתמעט בעוף.

ואמנם דלפי"ז צ"ב למה נקט הגמ' שם ובסוגיין לר"ע דווקא "דוקין שבעין", והלא בכל מום שאינו מחוסר אבר לתוס' יהיה הדין כן. וכתבו התוס' שם, דאולי נקט דוקין שבעין בדוקא, משום שיתר המומים פסולים בעוף מדרבנן אפילו באינו מחוסר אבר, ודוקין שבעין בעוף הוא כשר אף מדרבנן ולכך לא ירדו עם עלו בבהמה. והקשה שם השפת אמת, דלכאורה מה בכך שפסולים מדרבנן, מכל מקום כיון שמדאורייתא כשרים בעופות, הרי שבבהמה צריך להיות הדין אם עלתה לא תרד, והדק"ל מדוע נקטה הגמ' דווקא דוקין שבעין, והוי ליה למימר בכל מום שאינו מחוסר אבר, וצ"ע.

ח. ובדרך רמז ומוסר יש לומר, ע"פ מה דאיתא בגיטין (נ"א:). במעשה דקרבנו של קיסר ששלח ביד בר קמצא, ועשה לה מום "אמרי לה בדוקין שבעין, דוכתא דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא", ובהקדם ע"פ מה שעוד כתב רש"י בבכורות (סז) בטעם המיוחד בדוקין שבעין "דאמרינן בספרי אגודות, העין דומה לעולם קטן, העפעפים כנגד הרקיע, והתחתון כנגד הארץ, והלבן שמקיף את העין כנגד ים אוקיינוס שסובב את העולם, והשחור שבו שהוא עגול דומה לגלגל חמה", ע"כ. וכעין זה נאמר במסכת דרך ארץ (פ"ה הל"ח) "העולם הזה דומה לגלגל עיניו של אדם, לבן שבו, זה ים אוקיינוס, שמקיף את כל העולם כולו, שחור שבו זה ישוב, קמט שבו זה ירושלים, פרצוף שבקמט זה בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו". וידוע מה שא" (ע"ז כ"ח:). דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו [מאור העין מעורין ואחוזין בעורין ובטרפשי הלב. רש"י], ולכך קיי"ל ("או"ח ס' שכ"ח, ט') דאף דאין מחללין שבת על סכנת אבר, אך על סכנת עין מחללין דהוא פיקוח נפש, דהוא איבר שהנפש תלויה בו, כדכתב שם המשנ"ב.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

וביותר, דהאבר היחיד שנאמר בו שמחוסר אבר זה חשוב כמת, הוא על סומא, כדאי' בנדרים (ס"ד): שסומא חשוב כמת, הרי שנכבדות העין היא גדולה, עד שמי שאין לו עינים חשוב כמת.

ובא לרמז על הזהירות המופלגת שצריך כל בר ישראל להישמר באיסור דאורייתא של "לא תתורו אחרי עיניכם", דהוא מום שבגלל שרק לדין הוה מומא ולדידהו רח"ל לאו מומא הוא, הוא נסיון קשה מאוד לעמוד בו, כי בכל עת ועת רואים שלחוקי הנכרים יש השפעה רבה על הליכות חיינו, ומה שמזולזל אצלם נהיה ל"ע מזולזל גם אצל רבים מאחב"י, אך כיון שכל חולי הגוף הם תוצאה של חולי הנפש, ואם חולי העין הוא פיקוח נפש האוגד בתוכו את כל ישרות הלב, אזי בזה תלויה נפשו של האדם, חיותו הרוחנית, וכל יהדותו.

אמנם מום זה, אפשר להעלותו, ולתקנו, ואם עלו שוב לא ירדו, כדפירשו הספה"ק עה"פ בפרשת וישב, איה הקדשה וגו' בפתח עינים, שעינא וליבא תרי סרטורי דעבירה, עין רואה ולב חומד, וכדי להחזיר את הקדושה לאדם, הוציאהו ותישרף, שיעלה ויתעלה באש התורה והמצוות, ובכך יתקן פגמי העינים שלו.

ולא רק פגמים אלו יתקן ע"י הדבקות בתורה, אלא בכל עת רואים ביותר, שרק מי שדבוק באמת בנפשו בתורה אז הוא דבוק במצוות באמת, ולא שמקיימם רק מן השפה ולחוץ כמצות אנשים מלומדה, ורק לאלו הדבוקים בתורה ובקביעת עיתים בה יש חייך אמיתי ביניהם ובין טומאות הגוים, ואלו שרח"ל אינם אדוקים בתורה ובקביעת עיתים בתורה, אזי כל יהדותם היא מן השפה ולחוץ בלבד, וברגע הראשון שהספינה קצת מתנועעת, מיד משליכים ראשונים את יהדותם כמשל הידוע, וכל זה תלוי בדוקין שבעין ודו"ק.

פסחים ע"ג עמוד ב'

בגמ', מידי הוא טעמא אלא לרב, הא אמר רב בעלי חיים אינם נדחים וכו'.

[ט]. והוא פלוגתא רב ורבי יוחנן (יומא ס"ד. זבחים נ"ט. בריתות כ"ח). אי בעלי חיים נדחים או אינם נדחים, וכ"א יליף לה מקראי.

והקשה הפנים מאירות בספרו עה"ת כתנות אור (פרשת נצבים ד"ה כי קרוב) לר"י דבעלי חיים נדחים, איך מהני תשובה והלא ע"י העבירה הוא כנראה ונדחה, ואיך יחזור להיות נראה, וכתב שם "וקושיא זו חפשתי בכל המפרשים ולא מצאתי בשום מפורש תירוץ על קושיא זו". וכבר הקשה כן בספר בירך יצחק עה"ת (לחנם רבי יצחק ברכה זצ"ל אב"ד ארם צובא סוף פרשת נצבים) בשם קושיית המפרשים, ותירץ דבן אדם לא נפסל ע"י דיחוי דבבן אדם יש תחיית המתים ע"ש.

ותירץ הפנים מאירות עפ"י המבואר בזבחים (ל"ב): דכל שבידו לא הוי דיחוי. ופירש"י דכשבידו לתקן אין פסול של דיחוי, ותשובה ביד האדם הוא וכדכתיב כי קרוב אליך הדבר מאד, ע"כ. ולכאורה צ"ב, דהא בהפריש קרבן ונעשה מומר נדחה הקרבן למ"ד בע"ח נדחים וכדאיתא בזבחים (י"ב): ואף דבידו לעשות תשובה כהנ"ל.

[י]. ובאמת דהתוס' בזבחים (נ"ט. ד"ה עד שלא נבנה המזבח) כתבו שהגם שרבי יוחנן סובר בקידושין (י): שדיחוי מעיקרו דיחוי הוא, מכל מקום היכא שהקדיש כשהמזבח היה פגום, ובידו לתקן המזבח לכולי עלמא אינו דיחוי כשנדחה מעיקרו, והטעם לזה משום שכשבידו לתקן אנו אומרים שמלכתחילה כשהקדיש הקרבן הקדישו לזמן שיהיה ראוי, ואם כן לא נדחה מעולם.

אמנם התוס' (סוכה ל"ג) הקשו ממה שמבואר (זבחים ל"ד): "קיבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר", ואמר רב אשי שם בגמרא שאין בזה פסול משום דיחוי הואיל ובידו להחזירו לו, הרי שאע"ג שהוא נראה ונדחה ואינו דחוי מעיקרו, מכל מקום חוזר ונראה, וסיימו "וצריך לחלק בדברים".

וביאר המקדש דוד (זבחים ל"ג: ד"ה הקשו) שיש בזה ג' דרגות, כשבידו לתקן והוא גם כן מצוה לתקן, כמו בנתן לפסול וכמו בנשפך מהכלי לרצפה ואספו, בזה אינו דיחוי כלל אפילו כשנראה ונדחה, משום שהוא עומד להיות מתוקן, וכשיש מצוה לתקן אבל אין זה כ"כ בידו, כמו פגמת המזבח שהוא מסור לגזברים ואין ביד הכהן העובד לתקן, בזה דוקא אם הוא היה דחוי מעיקרו אינו דחוי, וכשאינו בידו וגם אין מצוה לעשות התיקון, כמו בבהמה של שני שותפין (קידושין שם), בזה הוא נחשב דיחוי לרבי יוחנן גם כשנדחה מעיקרו, עיי"ש.

[יא]. אך קצת תימה על חילוקן, דהלא התוס' בכריתות (י. ד"ה הואיל) נמי הקשו קושיא זו, ותירצו שכשיש דין פסול לא מועיל מה שבידו לתקן כדי להוריד לגמרי את הדיחוי, דהיינו אפילו כשנראה ונדחה, ורק כשהחסרון הוא במציאות, מה שהדם נשפך או כשהוא ביד הפסול, בזה מועיל בידו. וכתבו התוס' וצריך לחלק בדברים. והיינו שיש דיחוי שהוא בידו, ויש שאינו בידו, וצ"ל בדרך חסידות כדלהלן בשם הר"ב מפשיסחא זצ"ל.

אמנם קיי"ל כרב דבע"ח אינם נדחים, וכ"ש שאדם אינו נדחה לתשובה ח"ו, וכתב בספר שיח שרפי קודש (ח"א אות תרמב) בשם הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זצ"ל שאמר לרמז כאן שאף מי שחטא הרבה עד שנדחה ממחיצתו של הקב"ה ואמרו חז"ל - כל הנראה ונדחה שוב אינו חוזר ונראה, מכל מקום אם בעל חי הוא - פירוש, שיש בו עוד משהו חיות דקדושה, אינו נדחה, כי ההלכה כרב. וזהו שאנו אומרים "וסלחת לעוונינו כי רב הוא", שהלכה כרב עכ"ד.

הדרן עלך אלו דברים

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com